

TAM YARGI DAVALARINDA MANEVİ TAZMİNAT*

INDEMNITY FOR NON-PECUNIARY DAMAGE IN FULL REMEDY ACTION

Müzeyyen EROĞLU DURKAL**

Özet: Günümüzde idarenin faaliyet alanının genişlemesi, bu faaliyetler neticesinde bireylerin zarara uğrama ihtimalini de arttırmış ve idare aleyhine açılan maddi ve manevi tazminat istemli tam yargı davalarının büyük önem kazanmasına sebep olmuştur. Kişinin malvarlığı dışındaki manevi değerlerinde meydana gelen zararlar, maddi ölçeklerle hesaplanmaya elverişli olmamasına rağmen, söz konusu zararlar karşılığı talep edilen manevi tazminat, maddi değer taşımaktadır. Başka türlü giderim yollarının bulunmayışı, bu durumu zorunlu kılmıştır. Manevi tazminatın belirlenmesinde hâkime büyük ölçüde takdir yetkisi tanınmakla birlikte, hâkim bu takdir yetkisini hem adalete ve hakkaniyet kuralları çerçevesinde hem de öğreti ve yargı kararlarında istikrar kazanmış ilkeler doğrultusunda kullanacaktır. Bu çalışmada idari yargıda manevi tazminatın belirlenmesinde istikrar kazanan ilkeler ve yaşanan sorunlar, büyük ölçüde yargı kararlarından faydalanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tam Yargı Davası, Manevi Tazminat, Manevi Tazminatın Düşüklüğü Sorunu, Manevi Tazminata Faiz Yürütülmesi, Manevi Tazminatın Belirlenmesi

Abstract: Today expansion of the executive function has also increased the possibility of enduring damages as a result of these actions and as a result pecuniary and non-pecuniary damage actions against administration have become important. Damages on the person's moral values although not financially accountable, the non-pecuniary damage claimed for such damages is of a material value. The absence of any other remedies has led this compulsory. In determining the indemnity for non-pecuniary damage, the judge will use this discretionary power both in the framework of justice and equity principles and in accordance with the principles developed by the doctrine and judicial decisions. In this study, the principles accepted by the administrative jurisprudence for determining non

* Bu çalışma Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. E. Ethem ATAY danışmanlığında hazırlanan "Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat" isimli doktora tezinden çıkarılarak genişletilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

pecuniary indemnity and the problems of this process have been tried to be determined especially by researching the jurisprudence.

Keywords: Full Remedy Action, Non-Pecuniary Damages, The Problem of Low İndemnityf for Non-Pecuniary Damage, Apply İnterest to Non-Pecuniary Damage, Determination of Non-Pecuniary Damage

GİRİŞ

Sorumluluk en genel tanımıyla; bir kişinin diğere vermiş olduğu zararı gidermesine yönelik bir yükümlülüktür.¹ İdarenin sorumluluğu da sorumluluk hukukunun bir parçasını oluşturmaktadır ve idarenin eylem ya da işlemleriyle bireylere vermiş olduğu zararların tazmini anlamına gelmektedir.² İdare hukukunun özerk bir hukuk dalı olması nedeniyle, idarenin sorumluluğu, özel hukuktaki sorumluluktan farklıdır.

Günümüzde idarenin faaliyetlerinin oldukça geniş bir alana yayılmış olması, idari faaliyetler sonucu bireylerin zarar görme ihtimalini her geçen gün daha da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkarmaktadır.

İdare, bilerek ya da bilmeyerek, kusurlu ya da kusursuz yapılan bir takım işlem ve eylemler yoluyla çeşitli zararlara neden olabilir. İdarenin faaliyetleri neticesi ortaya çıkan bu zararlar, kişilerin malvarlıklarına yönelik olabileceği gibi kişilik haklarına yönelik de olabilir. Bu anlamda idarenin mali sorumluluğu, idarenin faaliyetleri sonucu meydana gelen her türlü zararın yine idarece tazmin edilmesi anlamına gelir.

Gerek Anayasa’da gerekse Danıştay ve İYUK’da açıkça belirtildiği gibi “İdare kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür”. İdarenin böyle bir sorumluluğunun ortaya çıktığı durumlarda ise, idareye karşı tam yargı davası açılabilir ve davalı idareden yargı organı aracılığıyla uğranılan zararların tazmini istenebilecektir.

¹ E. Ethem Atay, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 559.

² Paul Duez, Mukavele Dışında Amme Kudretinin Mes’uliyeti, Çev: İbrahim Senil, Ankara, 1950, s. 15; E. Ethem Atay, “İdarenin Sorumluluğu”, in Prof.Dr. Fikret Eren’e Armağan, Ankara, 2006, s. 1061.

Uğranılan zararların tazmini yükümlülüğü, bir dava ile ortaya çıkar. İdareye karşı açılacak tazminat davalarına tam yargı davası denir. Tam yargı davaları, eski ismi ile tam kaza davaları ile idarenin sorumluluğunun tespiti sağlanır ve idare tazminat yaptırımına maruz bırakılır. Bu dava ile idare hukuku alanında ihlâl edilmiş olan bir hakkın yerine getirilmesi ya da uğranılan zararın tazmini istenir.³ Tam yargı davasının açılabilmesi, belirli şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Bu şartlar; bir zararın varlığı, zararın idareye yüklenebilir olması ve zarar ile idarenin faaliyeti arasında illiyet bağının bulunmasıdır. Zarar, bütün hukuki sorumlulukların temel şartıdır. Tazmin borcunun doğabilmesinin ön koşulu, zarara uğrayanın maddi ya da manevi varlıklarında bir azalmanın olmasıdır. Zarar gören kişi, birinci durumda maddi tazminat, ikincisinde ise manevi tazminat talebinde bulunacaktır.

Çalışmamızda, kişinin malvarlığı dışında, manevi değerlerinde meydana gelen zararların tazminine ilişkin sorumluluk konusu ele alınacaktır.

Manevi tazminat kavramı, üzerinde çok tartışılan bir hukuki kurumdur. Manevi tazminatta, uğranılan zarar, maddi ölçeklerle hesaplanmaya elverişli olmamasına rağmen, bu zararı gidermeye yönelik tazminat, maddi bir değer taşımaktadır. Başka türlü giderim yollarının olmayışı bu durumu zorunlu kılmıştır. Bu çalışmada, maddi ölçeklerle hesaplanması mümkün olmayan ve büyük ölçüde hâkimin takdirine dayanan manevi tazminat kavramı ile ilgili genel bilgi verildikten sonra, manevi tazminatın hukuki niteliği üzerinde durulacaktır. Çalışma yapılırken büyük ölçüde yargı kararlarından faydalanılacak, yüksek mahkemelerimizin içtihatları doğrultusunda, manevi tazminat miktarının belirlenmesinde göz önüne alınan hususlar ve sorunlar tespit edilmeye çalışılacaktır.

I. GENEL OLARAK MANEVİ TAZMİNAT

Manevi tazminat, şahsiyet haklarının ihlâlinin bir sonucu olarak eski toplumlardan çok, özellikle sanayi ve teknolojinin geliştiği toplumlarda önem kazanmış ve böylece hukuk alanında da uygulama

³ "Tam yargı davaları, idarenin eylem ve işlemi nedeniyle ilgililerin uğradıkları gerçek zararın tazmin aracıdır." Danıştay 10.D., 12.01.2004, E: 2002/2036, K: 2004/91, Akip Açıklamalı Kanun ve İçtihat Programı, Eylül 2006.

bulmuş bir kavramdır. Sanayi ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte maddi zararların sayısında artış olurken manevi zararlar da belirginleşmeye başlamıştır. Böylece manevi zararların giderilmesi, zarar görenlerin çektiği acıların dindirilerek yaşama yeniden bağlanmalarının sağlanması amacıyla, manevi tazminat kurumu benimsenip uygulamaya başlanmıştır. Manevi tazminat, bugün artık bütün hukuk düzenlerince benimsenmiş bir yaptırımdır ve kapsamı da giderek genişleyerek daha fazla uygulama alanı bulmaktadır.

Tıpkı maddi zarara uğrayan kişiye maddi tazminat ödenmesi gibi manevi tazminat da kişinin manevi bir zarara uğramasının sonucudur. Manevi tazminat, şahıs varlığına ilişkin olup kişinin haksız bir eylem sonucu duyduğu fiziki ve manevi acı, elem, keder, ızdırıp ve yaşama zevklerinde meydana gelen azalma nedeniyle uğranılan manevi zararları giderecek ya da hafifletecek nakit veya nakitten başka tazmin şekli olarak tanımlanabilir.⁴ Ancak manevi tazminat kavramı, maddi tazminat kavramından daha karmaşıktır ve üzerinde tartışmaların yapıldığı bir kavramdır. Bunun da temel nedeni manevi zarar kavramı üzerinde tam bir görüş birliğinin sağlanamamasıdır. Maddi zararın hem tespiti, hem de giderilmesi daha kolay iken; manevi tazminatın tespiti, özellikleri ve karşılanması sorunu oldukça güçtür.

Kişinin malvarlığında meydana gelen zararın tamamen giderilmesi ve eski durumun aynen sağlanması çoğu zaman mümkün iken; manevi varlıkta meydana gelen zararlarda, zararın tamamen giderilmesi ve eski halin iadesi mümkün değildir. Ancak duyulan manevi üzüntüyü gidermek, ruhsal acıyı hafifletmek ve bozulan ruhsal dengeyi tekrar sağlamak için de bir araca ihtiyaç vardır. Bu araç ise belirtildiği üzere çoğunlukla bir miktar para ile olmaktadır.⁵ Anayasa Mahkemesi'nin

⁴ 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun Manevi Tazminat başlıklı 56. maddesinde de "Hâkim, bir kimsenin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi durumunda, olayın özelliklerini göz önünde tutarak, zarar görene uygun bir miktar paranın manevi tazminat olarak ödenmesine karar verebilir." denilmektedir; Mustafa Kılıçoğlu, Tazminat Hukuku, İkinci Kitap, 2.Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 943; Yargıtay 4.Hukuk Dairesi, 15.02.2001, E: 2000/10596, K: 2001/1501, Kanunum Mevzuat- İçtihat Bilgi Bankası; E. Ethem Atay- Hasan Odabaşı - Hasan Tahsin Gökcan, Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 256-257; Anayasa Mahkemesi, 11.02.1969, E: 1968/33, K: 1969/12, Kanunum Mevzuat- İçtihat Bilgi Bankası.

⁵ A.Şeref Gözübüyük, Yönetmelik Yargı, Güncelleştirilmiş 27. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s.327; Bahtiyar Akyılmaz, "İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve He-

eski tarihli bir kararına göre: "...Tazminat, kişinin uğradığı zararları karşılar; bunların acısını çıkartmaya yarar ve bir dereceye kadar saldırıların önlenmesinde etkili olur. Zararlar maddî veya manevî olabilir. Maddî zararların karşılanması zorunlu ve olağan iken çok kez acısı maddî kayıplardan daha ağır olan manevî zararların karşılanma yollarının kapalı tutulması elbette ki düşünülemez. Manevî zarar sorunu, zararın değerlendirilmesi ve giderilmesi yönlerinden özelliği ve büyük güçlükleri olan bir sorundur. Özellik ve güçlük, insanın manevî varlığına yapılan saldırıların tahriplerini ölçüye vurmaktaki imkânsızlıkta ve manevî kayıpların telâfi kabul etmez niteliğindedir. Ancak bu böyledir diye insanın bir bölüm kişilik hak ve yararlarının korunmayacak yüzüstü bırakılması elbette düşünülemez. Onun içindir ki, konuya ilişkin olarak eksiksiz değilse bile olabildiğince yeterli hükümler yasalarda yer almıştır... Para bugün için hâlâ mübadele aracı ve hesaplaşma birimi olarak fiyatların adlandırılmasında, borçların yerine getirilmesinde, eşya ve hizmet karşılıklarının ödenmesinde, değerlerin, servetlerin ölçülmesinde kullanılan en elverişli tek buluş olduğuna göre, manevî zararların değerlendirilebilmesinde ve karşılanmasında paradan yararlanmaktan kaçınılamayacağı ortadadır. Para, bu alanda eksiktir, yetersizdir; ancak daha iyisi ve elverişlisi bulunmadığı içindir ki aracılığından vazgeçilememektedir. Paranın manevî zararları karşılamak üzere kullanılabilmesi, hiçbir zaman manevî kaybı geri getirip yerine koyduğu yahut manevî varlığın bir bölümünün onunla mübadele edildiği anlamını taşımaz. Paranın bu alanda gördüğü iş, kişilik hakları ve yararları zedelenen kimsenin duyduğu ağır manevî acıyı bir dereceye kadar yumuşatıp yatıştırılmaktan; bozulan manevî dengeyi onarıp düzeltmekten; bir teselli, bir avunma, bir ruhî tatmin aracı olmaktan ibarettir. Manevî varlıkların hiçbir saldırıdan zarar görmeyeceğine inanan veya manevî kayıpları için herhangi bir tatmin yolunu gerekli görmeyen kimi insanlar bulunabilir. Ama bunların sayısı pek azdır. Büyük çoğunluk genel olarak uğradığı haksız saldırıların hesabını sorar ve zararlarının karşılanması yollarını arar. Bunu başarınca da bir tatmin edilmişlik duygusuna, hafifliğe, ferahlığa kavuşur."⁶ Anayasa Mahkemesi de söz konusu kararında; maddi kayıplardan daha ağır olan manevi zararların karşılanmasının mutlak bir zorunluluk olduğunu, ancak bu

saplanması", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 6, S: 1-2, 1998, s.168; Atay-Odabaşı-Gökcan, s. 165; Tuncay Armağan, İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997, s. 284; Eren K.Göner, "İdari Yargıda Manevi Tazminat Meselesi", Danıştay Dergisi, S: 108, Ankara, 2004, s. 33.

⁶ Anayasa Mahkemesi, 11.02.1969, E: 1968/33, K: 1969/12, RG: 02.07.1969, Sayı: 13238.

zararların telafi edilemez ve belirli bir ölçüye tutulamaz niteliği bulunduğunu, bu niteliği gereği zararların değerlendirilebilmesinde ve karşılanmasında paradan yararlanmaktan kaçınılamayacağını, paranın manevi kaybın yerini tutmayacağını ama zarar gören açısından bir tatmin aracı olacağını ifade etmiştir.

II. MANEVİ TAZMİNATIN HUKUKİ NİTELİĞİ

Manevi tazminatın hukuki niteliği konusunda ileri sürülen iki ana görüş vardır. İlk görüşe göre, manevi tazminat ceza niteliği taşır. İkinci olarak savunulan görüşe göre ise, manevi tazminat niteliği itibariyle özel hukuk niteliği taşır. Bu görüş de kendi içinde manevi tazminatın tatmin ya da telafi olduğu noktasında ikiye ayrılmaktadır.

A. Manevi Tazminatın Ceza Olduğu Görüşü

Öğretide bir kısım yazarlar tarafından savunulan bu görüşe göre; manevi tazminatın ceza hukuku niteliği taşıyan bir yaptırımdır. Amaç, manevi zararı veren kişiden bir miktar para alarak onu cezalandırmaktır. Ancak diğer cezalardan farklı olarak devlet lehine değil de mağdur lehine alınan bir para söz konusudur. Manevi tazminat parasının ödenmesiyle, zarar görenin intikam duygusu tatmin edilmekte, zarar verenin malvarlığındaki azalma, zarar göreni psikolojik olarak tatmin etmektedir. Bu görüş taraftarları, mağdurdan hareketle onun manevi zararını belirlemenin zor olacağını, zararı verenin kusurunu tespit etmenin daha kolay olduğunu belirterek manevi tazminata hükmetmek için önemli olan mağdurun durumu değil, tecavüzde bulunanın kusurudur diyerek tazminatın belirlenmesinde failin kusurunu esas almışlardır.⁷

Bu görüşe karşı çeşitli eleştiriler ileri sürülmüştür. İlk olarak medeni hukuk ve ceza hukukunun amacı birbirinden farklı olup; medeni hukukta tazminatın amacı faili cezalandırmak değil, uğranılan zararı gidermektir. Manevi tazminat, para cezasında olduğu gibi zarar verenin mamelekinde bir azalmaya neden olmakla birlikte manevi taz-

⁷ Henri Deschenaux - Pierre Tercier, Sorumluluk Hukuku, Çev: Salim Özdemir, Ankara, 1983, s. 60- 61; Ahmet Kılıçoğlu, "Manevi Tazminatın Hukuki Niteliği", *Ankara Barosu Dergisi*, 1984/1, s. 15- 16; Tahir Kanık, "Manevi Tazminat Davaları", *Adalet Dergisi*, 1950, S: 9, s. 1166- 1167.

minatta amaç, faili maddi bir kayba uğratmak değil de zarar görenin zararını tazmin ederek onun malvarlığında bir çoğalma sağlamaktır.⁸ İkinci olarak, cezalarda şahsılık prensibi geçerli olduğundan failin ölümü ile cezalandırma yetkisi de sona erer. Oysa manevi tazminatta fail ölse bile tazminat borcundan mirasçıları da sorumlu tutulabilmektedir. Yine ceza hukukunda kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi gereğince suçların ve karşılığı cezaların kanunda gösterilmesi zorunludur. Aksi takdirde fail sorumlu tutulamaz. Ancak manevi tazminat miktarı kanunda açıkça gösterilmemiş olup miktarı olayın özelliklerine göre hâkim tarafından tespit edilir. Manevi tazminat cezai nitelikte olsaydı, sorumluluk için failin kusurlu olması şartı aranır. Oysa kusur aranmadan da zarar verenin manevi zararlardan sorumlu tutulduğu kusursuz sorumluluk halleri olduğunu da görmekteyiz.⁹

B. Manevi Tazminat Özel Hukukun Bir Kurumu Niteliğini Taşır

Manevi tazminatın amacının faili cezalandırmak olmadığını savunan bu görüş özellikle İsviçre ve Türkiye’de büyük ölçüde savunulmaktadır. Bu görüşe göre manevi tazminatta amaç, zarara uğrayanın malvarlığında bir artış sağlayarak, onun bozulmuş olan bedeni ve ruhsal dengesini yeniden sağlamaktır. Failin aynı fiilden dolayı cezalandırılmış olması manevi tazminata hükmetmeye engel değildir. Manevi tazminatın özel hukuk niteliği taşıdığını savunanlar bunu değişik gerekçelerle açıklamaktadırlar.

1. Telafi Görüşü

Bu gerekçelerden biri, **telafi görüşü**dür. Bu görüşe göre manevi tazminatın amacı, uğranılan manevi zararın aynen ya da nakden telafi edilmesidir. Bu şekilde duyulan acının telafi edilmesi amaçlanmıştır. Manevi zarar, nadir de olsa aynen tazmin ve telafi edilebileceği

⁸ K. Tahir Gürsoy, “Manevi Zarar ve Tazmini”, *AÜHFD*, C: XXV, 1973, S: 1- 4, s. 10.
⁹ Ahmet Kılıçoğlu, s. 16- 17; Şeref Ertas, *Manevi Tazminatın Hukuki Niteliği ve Miktarının Tespiti*, İlhan Postacıoğlu’na Armağan, İstanbul, 1990, s. 68; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler*, C: 2, 5. Bası, İstanbul, 1994, s. 375; “Manevi tazminat bir ceza olmadığı gibi mamelek hukukuna ilişkin zararın karşılanmasını da amaç edinmemiştir” Yargıtay 4. HD, 07.05.2002, E: 2001/12830, K: 2002/5435, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.

gibi daha çok nakden tazmin edilmektedir. Telafi görüşüne göre zarar görene, uğradığı zarar karşılığında ödenecek para, onun zararı acı ve elem şeklinde hissedip hissetmemesine bakılmaksızın ödenir. Maddi tazminatta, zararın telafi edilmesi nasıl ki kişinin bunu hissetmesine bağlı değilse, aynı şey manevi tazminat için de geçerlidir.¹⁰

2. Tatmin Görüşü

Öğretide hâkim olan diğer bir görüşe göre ise, manevi tazminat çekilen acı için ödenen paradır ve bu haliyle ceza ile tazminat arasında yer alan bir **tatmin** niteliği vardır.¹¹ Bu haliyle manevi tazminatın fonksiyonu, zararın telafi edilmesi ya da zarar verenin cezalandırılması değil, zarar görenin uğradığı manevi zararın, acı ve üzüntülerin dindirilmesi veya hiç olmazsa azaltılabilmesidir. Bu görüşe göre, manevi tazminatla, kişinin çektiği acıları yeterince dindirmek, kırılan hayat arzusunu tazelemek ve ruhi dengesini sağlamak amaçlanmaktadır. Bunun gerçekleşmesi için de bir miktar paranın alınıp zarar görene verilmesiyle acı dindirilmek istenmiştir. Zarar gören kişiye verilecek para, kişinin uğradığı zararları tam anlamıyla ortadan kaldıramasa da duyulan acı ve elem azaltılmasını sağlayarak fiilin yarattığı kötü sonucu hafifletebilir. Ödenecek bir miktar para zarar görende hiç ol-

¹⁰ Eren, s. 376; Rona Serozan, Manevi Tazminat İstemine Değişik Bir Yaklaşım, Halk Tandoğan'a Armağan, Ankara, 1990, s. 86- 87.

¹¹ Ahmet Kılıçoğlu, s. 18; Necip Kocayusufpaşaoğlu, "Kişilik Haklarını Koruyan Manevi Tazminat Davasına İlişkin Yeni Gelişmeler", Sorumluluk Hukukunda Genel Gelişmeler I Sempozyumu, 1980, s. 146; "Manevi zarar sorunu, zararın değerlendirilmesi ve giderilmesi yönlerinden özelliği ve büyük güçlükleri olan bir sorundur. Özellik ve güçlük, insanın manevi varlığına yapılan saldırıların tahriplerini ölçüye vurmaktaki imkânsızlıkta ve manevi kayıpların telafi kabul etmez niteliğindedir...Paranın manevi zararları karşılamak üzere kullanılabilmesi, hiçbir zaman manevi kaybı geri getirip yerine koyduğu yahut manevi varlığın bir bölümünün onunla mübadele edildiği anlamını taşımaz. Paranın bu alanda gördüğü iş, kişilik hakları ve yararları zedelenen kimsenin duyduğu ağır manevi acıyı bir dereceye kadar yumuşatıp yatıştırmaktan; bozulan manevi dengeyi onarıp düzeltmekten; bir teselli, bir avunma, bir ruhi tatmin aracı olmaktan ibarettir. Manevi varlıklarının hiçbir saldırıdan zarar görmeyeceğine inanan veya manevi kayıpları için her hangi bir tatmin yolunu gerekli görmeyen kimi insanlar bulunabilir. Ama bunların sayısı pek azdır. Büyük çoğunluk, genel olarak uğradığı haksız saldırının hesabını sorar ve zararlarının karşılanması yollarını arar. Bunu başarınca da bir tatmin edilmişlik duygusuna, hafifliğine, ferahlığına kavuşur...Hakarete uğrayan kimsenin, manevi tazminat olarak bir para isteminde bulunması, onun dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez kişilik haklarını ve kişilik haysiyetini bir yana bıraktığını değil; tam tersine kişilik ve haysiyetine bağlılığının ve bunları koruma ve savunma azminin ifadesidir." Anayasa Mahkemesi, 11.02.1969, E: 1968/33, K: 1969/12, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, S: 7, s. 242- 243.

mazsa belirli bir rahatlık ve huzur duygusu yaratır. Görüldüğü gibi para manevi zararların tamamını tamir edemese de, büyük bir kısmını tatmin eder, edemediği manevi zararları da BK m. 49'da düzenlenen mahkeme hükmünün ilanı, özür dileme gibi hallerle de telafi edebilir. Manevi zararların giderilmesinde para, mükemmel bir tazmin şekli olmamakla birlikte kullanılabilir en iyi araçtır.¹² Nitekim manevi tazminatın bir tatmin vasıtası olduğu şeklindeki görüşe daha önce de örneklerini verdiğimiz üzere Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay kararlarında da rastlamak mümkündür.¹³

Yargıtay, manevi tazminat adı ile hak sahiplerine verilecek bir miktar paranın aslında mamelek hukukuna ilişkin bir zararın karşılanmasını amaç edinmediğinden gerçek anlamda bir tazminat olmadığını, davacının menfaati düşünülmeden sorumlu olana hukukun ihlâlinden dolayı yapılan bir kötülük olmadığından da ceza sayılamayacağını, zarara uğrayanda bir huzur hissi, bir tatmin duygusu doğurmak suretiyle ruhi ızdırabın dindirilmesini amaç edindiğinden tazminata benzer bir fonksiyonunun olduğunu kabul etmektedir.¹⁴

¹² Ahmet Kılıçoğlu, s. 21; Haluk Tandoğan, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, Ankara, 1981, s. 330- 331; Nisim Franko, Şeref ve Haysiyete Tecavülden Doğan Manevi Zararların Tazmini, Ankara, 1973, s. 123; Kocayusufoğlu, s. 146; "Bu ilkeler gözetildiğinde; aslolan insan yaşamıdır ve bu yaşamın yitirilmesinin yakınlarında açtığı derin ızdırabı hiçbir değerini telafi etmesi olanaklı değildir. Burada amaçlanan sadece bir nebze olsun rahatlama duygusu vermek..." Yargıtay HGK, 23.06.2004, E: 2004/13- 291, K: 2004/370, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.

¹³ "Manevi tazminat, patrimonialiteye gelen bir eksilmeyi karşılamaya yönelik bir tazmin aracı olmayıp, manevi tatmin aracıdır. Başka türlü giderim yollarının bulunmayışı veya yetersiz kalışı, manevi tazminatın parasal olarak belirlenmesini zorunlu hale getirmektedir. Olayın gelişimi ve sonucu, ilgilinin durumu itibarıyla manevi zarara karşılık mahkemece takdir edilecek manevi tazminatın manevi tatmin aracı olmasından dolayı zenginleşmeye yol açmayacak miktarda, fakat idarenin olaydaki kusurunun niteliğini ve ağırlığını ifade edecek ölçüde saptanması zorunlu bulunmaktadır." Danıştay 10.D., 20.04.1989, E: 1988/1042, K: 1989/857, Akip Açıklamalı Kanun- İçtihat Programı; Danıştay 10.D., 12.07.1995, E: 1994/7359, K: 1995/3559, Nakleden: Yakup Bal - Yahya Şahin - Mustafa Karabulut, Danıştay 10.Dairesinin Tazminat Davalarına İlişkin Seçilmiş Kararları, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s. 29- 37; Danıştay 13.D., 26.09.2005, E: 2005/1819, K: 2005/4728, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları; Yargıtay 4.HD., 18.03.2002, E: 2001/12042, K: 2002/3179; Yargıtay 11.HD, 30.11.2004, E: 2004/2521, K: 2004/11741; Yargıtay 11. HD, 23.12.2004, E: 2004/3541, K: 2004/12797 (Akip Açıklamalı Kanun- İçtihat Programı).

¹⁴ Yargıtay İBGGK, 22.06.1966, E: 1966/7, K: 1966/7, (RG: 27.07.1966, Sayı: 12360) Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları, C: 5, Hukuk, s. 338; Yargıtay HGK,

Danıştay da manevi tazminatla ilgili verdiği kararlarında manevi tazminatın niteliği konusunda; manevi tazminatın, maddi patrimonumda meydana gelen eksilmeyi karşılamaya yönelik bir tazmin aracı olmayıp, kişinin manevi varlığına yapılan saldırı halinde meydana gelen manevi zarar ve kayıpların giderilmesi için başvurulacak bir tatmin aracı olduğuna işaret etmektedir. Yine başka türlü giderim yollarının bulunmayışı veya yetersiz kalışı manevi tazminatın parasal olarak belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Olayın gelişimi ve sonucu, ilgilinin durumu itibarıyla manevi zarara karşılık mahkemece takdir edilecek manevi tazminatın, manevi tatmin aracı olmasından dolayı zenginleşmeye yol açmayacak miktarda fakat idarenin olaydaki kusurunun niteliğini ve ağırlığını ifade edecek ve ilgililerin duyduğu acı ve üzüntüyü kısmen de olsa giderebilecek ölçüde saptanmalıdır.¹⁵

Manevi tazminat, gelişmiş ülkelerde artık eski kalıplarından çıkarılarak manevi tazminatın caydırıcılık unsuruna da ağırlık verilmektedir. Gelişen hukukta bu yaklaşım, kişilerin bedenine ve ruhuna karşı yöneltilen haksız eylemlerde veya taksirli davranışlarda tatmin duygusu yanında caydırıcılık uyandıran oranlarda manevi tazminat takdir edilmesi gereğini ortaya koymakta; kişi haklarının her şeyin önünde geldiğini önemle vurgulamaktadır. Nitekim Yargıtay'ın son dönemdeki kararlarında manevi tazminatın tatmin aracı olmasının yanı sıra, zarar veren açısından da caydırıcı olması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁶

Tatmin görüşü de eleştirilmiş ve alınan paranın zarar görende bir tatmin duygusu yaratabilmesi için, onun böyle bir tatmin yeteneğine sahip olması gerektiği, temyiz gücünden yoksun olan veya bilinç kaybına uğrayan gerçek kişilerle tüzel kişilerin böyle bir yeteneğe sahip olmadıkları için ödenen paranın bu kişilerde tatmin duygusu yaratmasının mümkün olmadığı ileri sürülmüştür.¹⁷

27.11.2002, E: 2002/4- 893, K: 2002/1035; Yargıtay 4.HD, 13.12.1999, E: 1999/8861, K: 1999/11038; Yargıtay 4.HD, 31.05.2004, E: 2004/610, K: 2004/6939 (Akip Açıklamalı Kanun- İçtihat Programı).

¹⁵ Danıştay 10.D., 10.04.1992, E: 1990/3954, K: 1992/1362; Danıştay 10.D., 02.04.2000, E: 1997/3081, K: 2000/1961 (Akip Açıklamalı Kanun- İçtihat Programı); Danıştay 8. D., 20.12.2004, E: 2004/1274, K.: 2004/4987, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları; Danıştay 8.D., 25.12.2002, E: 2002/4140, K: 2002/6364; Danıştay 10.D., 20.03.2006, E: 2003/630, K: 2006/1981(Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁶ Yargıtay HGK, 23.06.2004, E: 2004/13- 291, K: 2004/370, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.

¹⁷ Eren, s. 374- 375.

III. MANEVİ TAZMİNAT MİKTARINI ETKİLEYEN HALLER

6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 51.maddesinde; "Hâkim, tazminatın kapsamını ve ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler" denildikten sonra 56.maddesinde de; "Hâkim, bir kimsenin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi durumunda, olayın özelliklerini göz önünde tutarak, zarar görene uygun bir miktar paranın manevi tazminat olarak ödenmesine karar verebilir." ifadesine yer verilmiştir.

Manevi zararlar nedeniyle açılan manevi tazminat davalarında, zarar sonucu duyulan üzüntüyü tam olarak ölçmek ve karşılamak mümkün değildir. Maddi tazminat miktarının tayininde kullanılacak objektif hesaplama yöntemleri, manevi tazminat miktarının tayininde söz konusu olmayacağı için bu miktarın tayini geniş ölçüde hâkimin takdirine dayanmaktadır. Ancak hâkim, bu takdir yetkisini kullanırken adalet ve hakkaniyet ilkeleri ile sınırlıdır. Uygulamada yargı içtihatlarıyla da bir takım ilkeler geliştirilmiştir. Bu bağlamda, olayın özelliğine göre zarar görenin kusuru, idari faaliyetin niteliği, zarar görenin kişisel durumu ve özellikleri, duyulan fiziksel veya manevi acı, elem ve üzüntü ile orantılı ve haksız zenginleşmeye neden olmayacak bir miktar belirlenmesi gibi faktörler, manevi tazminata hükmedecek yargı mercilerinin göz önünde bulundurması gereken ilkeler olarak belirlenmiştir.¹⁸

A. Zarar Görenin Kusuru (Müterafik Kusur)

Zarar, tamamen zarar görenin kendi kusurundan kaynaklanırsa, idarenin tazmin sorumluluğu söz konusu olmamaktadır. Ancak, zararın meydana gelmesinde, zarar görenin de kusuru (müterafik kusur) varsa, idare aleyhine tazminata hükmedilirken kusur oranında indirim yapılmaktadır. Nitekim Borçlar Kanunu'nun 52. maddesinde "Zarar gören, zararı doğuran fiile razı olmuş veya zararın doğmasında ya da artmasında etkili olmuş yahut tazminat yükümlüsünün durumunu ağırlaştırmış ise hâkim, tazminatı indirebilir veya tamamen kaldırabilir."

¹⁸ "Manevi zararın tazminine hükmedilirken ilgililerin sosyal ve ekonomik durumu dikkate alınarak olay nedeniyle duyduğu elem ve ızdırabın kısmen giderilmesini ifade edecek, idarenin hukuka aykırılığını ortaya koyacak ve hukuka aykırılığı özendirilmeyecek bir miktarın belirlenmesi gerekmektedir." Danıştay 8.D., 14.11.2005, E: 2004/5371, K: 2005/4632, Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası.

bilir” ifadesine yer verilmiştir. Bu hüküm daha çok maddi zararların tazmininde uygulanmakta ise de düzenlemenin kanundaki yeri itibarıyla manevi tazminat taleplerinde de uygulanması gerekmektedir. Bu bağlamda, zararın ortaya çıkmasına neden olan olayda, zarar görenin de kusuru varsa (müterafik kusur), bu durum manevi tazminat miktarının belirlenmesinde rol oynamaktadır.¹⁹

Danıştay, müterafik kusurun varlığı halinde, kusur oranında maddi tazminattan indirim yapmaktadır. Davacılar yakınının, trafik polisi tarafından vurularak öldürülmesi nedeniyle açılan maddi ve manevi tazminat istemli davada, idare mahkemesince verilen karar Danıştay tarafından, ölen kişinin de müterafik kusurunun bulunduğu, maddi ve manevi tazminat miktarlarının ölenin kusuru oranında düşürülmesi gerekirken, ölenin kusursuz olduğundan hareketle maddi ve manevi tazminat istemleri hakkında karar verilmesinde hukuka uyarlık görülmediği gerekçesiyle bozulmuştur.²⁰

Ancak Yüksek Mahkemenin aksi yönde kararlarının da bulunduğu, bazı kararlarında, manevi tazminatta müterafik kusur nedeniyle indirim uygulamadığı da görülmektedir. Nitekim askeri tatbikat sırasında arazide bırakılan tanksavar mermisinin ot balyaları arasına karışarak boşaltılması sırasında meydana gelen patlama sonucu ölen kişinin anne, baba ve kardeşlerinin açtığı maddi ve manevi tazminat istemli davada, idare mahkemesince, ölenin müterafik kusuru nedeniyle maddi tazminattan indirim yapılmış ancak manevi tazminatta bu husus indirim nedeni olarak kabul edilmeden hüküm kurulmuştur. Davalı idarenin, ölenin kusurunun daha fazla olduğu, manevi tazminattan kusur oranında indirim yapılmadığı, ölenin kusurlu olması ile

¹⁹ Gürsoy, s. 29; Adli Kısagün, “Müterafik Kusur”, Erişim: <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1961-4/2.pdf>, s. 11-12; H. Yılmaz Günel, “Müterafik Kusur”, Erişim: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/405/4439.pdf>, s. 210-211; Kemal Gözler, İdare Hukuku, Cilt:2, 2.Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2009, s. 1339-1448; Atay-Odabaşı-Gökcan, s. 181-182.

²⁰ Danıştay 10.D., 09.04.2001, E: 1999/1438, K: 2001/1256, Nakleden: Bal-Şahin-Karabulut, s. 67; “...müterafik kusurun manevi tazminat yönünden de dikkate alınması gerektiği, bu nedenle daha önce hükmedilen 190.000.000 lira manevi tazminattan davacıların ve ölen kişilerin %50 oranındaki kusuru düşülerek 95.000.000 lira manevi tazminatın ödenmesi gerektiği...” Danıştay 10.D., 08.12.1997, E: 1996/9400, K: 1997/5475, Nakleden: Bal-Şahin-Karabulut, s. 121- 122; Danıştay 15.D., 21.02.2013, E: 2011/9487, K: 2013/1480, Danıştay 10.D., 25.10.2015, E: 2012/3275, K: 2015/4623; Danıştay 10.D., 19.11.2015, E: 2012/4355, K: 2015/5110 ().

kusursuz olmasının aynı manevi tazminat verilmesi sonucunu doğurmayacağı iddialarıyla yaptığı temyiz başvurusu sonucu Danıştay 10. Dairesi, idare mahkemesi kararını onamıştır.²¹

AYİM, manevi tazminat taleplerinde de zarar gören kişinin müterafik kusurunu dikkate almakta ve manevi tazminat miktarını ona göre belirlemektedir.²² Müterafik kusur konusunda Danıştay kararlarında içtihat birliği bulunmamasına rağmen AYİM kararlarında bu konuda içtihat birliği bulunduğu görülmektedir.

B. İdari Faaliyetin Niteliği

Manevi tazminat miktarını etkileyen hallerden bir diğeri ise, zararı doğuran idari faaliyetin niteliğidir. Daha önce belirtildiği üzere, önemsiz olaylar manevi tazminata hak kazandırmayacaktır. Manevi tazminata hükmedilmesi için zararın belirli bir ağırlıkta olması aranmakta, zararın ağırlığı sonucu manevi zararın da arttığı kabul edilerek, manevi tazminat miktarı buna göre belirlenmektedir. Sonuçta idarenin kusuru sonucu meydana gelen ölüm olayının ağırlığı ile idarenin ajanlarının işkencesi sonucu meydana gelen ölüm olayının ağırlığı aynı kabul edilmemekte ve her somut olayda, ihlalin ağırlığına göre hükmedilecek manevi tazminat miktarı değişmektedir.²³

²¹ Danıştay 10.D., 08.10.1996, E: 1995/1508, K: 1996/5887, Akip Açıklamalı Kanun ve İchtihat Programı; Danıştay 10.D., 16.12.1996, E: 1995/7885, K: 1996/8299, Nakleden: Bal- Şahin- Karabulut, s. 124- 125; Danıştay 10.D., 27.12.1995, E: 1995/287, K: 1995/6734, Nakleden: Bal- Şahin- Karabulut, s. 189- 190.

²² "Davacının olay sebebiyle duyduğu ve ömür boyu duyacağı acı ve ızdırabını kısmen de olsa karşılayabilmek amacıyla davacıya uygun miktarda manevi tazminat verilmesi kabul edilmiş ve davacının ağır müterafik kusuru nazara alınmıştır." AYİM 2.D., 16.01.1994, E: 1993/118, K: 1994/1788; "Davacının olayın meydana gelmesindeki etkinliği ağır müterafik kusur olarak değerlendirilmiş, bu husus maddi ve manevi tazminatın takdirinde göz önünde tutulmuştur." AYİM 2.D., 30.11.1994, E: 1993/1056, K: 1994/1708; AYİM 2.D., 03.10.2001, E: 2001/264, K: 2001/686; AYİM 2.D., 23.01.2002, E: 2000/679, K: 2002/51; AYİM 2.D., 23.01.2002, E: 2000/679, K: 2002/51 (Meşe İchtihat ve Mevzuat Bankası CD.si); AYİM 2.D., 07.02.2007, E: 2004/852, K: 2007/139.

²³ "...manevi tazminatın, manevi tatmin aracı olmasından dolayı zenginleşmeye yol açmayacak miktarda, fakat idarenin olaydaki kusurunun niteliğini ve ağırlığını ifade edecek ölçüde saptanması zorunlu bulunmaktadır." Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 22.11.2007, E: 2004/753, K: 2007/2323; Danıştay 15.D., 04.02.2016, E: 2015/46, K: 2016/560; Danıştay 15.D., 18.04.2016, E: 2013/3929, K: 2016/2660; Danıştay 10.D., 09.03.2010, E: 2008/2007, K: 2010/1843 (Kanunum Mevzuat-İchtihat Bilgi Bankası).

C. Zarar Görenin Kişisel Durumu Ve Özellikleri

Hükmedilecek manevi tazminat miktarını etkileyen bir diğer hal ise zarar görenin sıfatı, işgal ettiği makam, sosyal ve ekonomik durumu gibi zarar görene bağlı özelliklerdir.

Bilindiği üzere manevi tazminatın amacı, manevi acıyı bir oranda gidermek, bozulan ruhsal dengeyi onarmaktır. Ancak manevi zarara neden olan bir idari faaliyet sonucu kişilerin uğrayacağı manevi zararlar aynı olmayacaktır. Uğranılan manevi zararın belirlenebilmesi için, idarenin faaliyetinin kişide yarattığı elem ve ızdırabın yanı sıra, kişinin toplumdaki yerinin, olay sırasında toplumda işgal ettiği makamın, toplumdaki saygınlığının, öğrenim durumunun, sosyal ve ekonomik durumunun araştırılması ve göz önüne alınması gerekmektedir. Manevi zarara neden olan idari faaliyetin kişiden kişiye yaratacağı farklı sonuçlara göre, manevi tazminat miktarı belirlenirken de zarar görenin kişisel özellikleri dikkate alınmaktadır.²⁴

Manevi tazminat miktarı belirlenirken, her somut olayın özellikleri ayrı ayrı değerlendirileceği için, yukarıda açıklanmaya çalışılan hususlar dışında kalan olaya has özel hususların da dikkate alınması gerekmektedir. Buna örnek olarak, zararın doğduğu çevrenin özellikleri, cismani zarar halinde, zarar görenin vücut yapısındaki değişikliğin niteliği ve süresi gibi özellikler gösterilebilir.²⁵ Yargıtay, manevi taz-

²⁴ "Kişilik hakları hukuka aykırı olarak saldırıya uğrayan kimse manevi tazminata hükmedilmesini isteyebilir. Hâkim manevi tazminatın miktarını tayin ederken saldırı teşkil eden eylem ve olayın özelliği yanında tarafların kusur oranını, sıfatını, işgal ettikleri makamı ve diğer sosyal ve ekonomik durumlarını da dikkate almalıdır." Yargıtay 4.HD, 10.05.2005, E: 2004/10355, K: 2005/5165; "Mahkemece, ülkenin ekonomik koşulları, paranın alım gücü, tarafların mali ve içtimai durumları, davalıların eyleminin niteliği ve atfedilen kusur oranı, davacılar da yaratılan elem ve ızdırabın ağırlığı ve manevi tazminatın belirlenmesine ilişkin tüm ilke ve kurallar nazara alınarak davacılar lehine hükmedilen tazminat miktarları yerindedir." Yargıtay HGK, 23.06.2004, E: 2004/13- 291, K: 2004/370 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları).

²⁵ "Manevi tazminatın miktarı tayin edilirken saldırı teşkil eden eylem ve olayın özelliği yanında tarafların kusur oranı, sıfatı, işgal ettikleri makamı ve diğer sosyal ve ekonomik durumları dikkate alınmalıdır. Miktarın belirlenmesinde her olaya göre değişebilecek özel hal ve şartların bulunacağı da gözetilerek takdir hakkını etkileyecek nedenleri karar yerinde objektif olarak gösterilmelidir. Bu tazminatın sınırı onun amacına göre belirlenmelidir. Takdir edilecek miktar, mevcut halde elde edilmek istenilen tatmin duygusunun etkisine ulaşmak için gerekli olana kadar olmalıdır. Haksız zenginleşmeye neden olmamalıdır." Yargıtay HGK, 12.05.2004, E: 2004/4- 274, K: 2004/283; Yargıtay 4.HD, 07.05.2002, E: 2001/12830,

minata hükmettiği bir kararında, dava konusu kazada tek çocuklarını kaybeden ve yaşlan itibariyle bir daha çocuk sahibi olma ve manevi ızdırapların bu çocukları ile dindirme imkânına sahip olmayan davacı anne ve baba için, somut olayın özellikleri de dikkate alınarak, daha uygun bir manevi tazminat belirlenmesi gerektiğine karar vermiştir.²⁶ Söz konusu kararda ölen kişinin ailenin tek çocuğu olması da somut olayın özelliğine göre, manevi tazminat miktarının belirlenmesinde göz önüne alınmıştır.

Gerek Danıştay gerekse AYİM'in manevi tazminat konusunda vermiş olduğu kararlarda, bu hususları da göz önüne alarak manevi tazminata hükmettikleri görülmektedir.²⁷ AYİM, manevi tazminat iste miyle açılan davalarda, tazminat miktarını belirlerken genel olarak şu ifadeye yer vermektedir: "Davacıların olay nedeniyle çektiği (ve ömür boyu çekecekleri) acı ve ızdıraplarının kısmen de olsa telafisi amacıyla olayın meydana geliş şekli, tarihi, paranın alım gücü, işletilecek ka nuni faiz, davacıların askerlik statüsüyle sosyal durumu göz önünde bulundurularak uygun miktarda manevi tazminat verilmesine..."²⁸

Danıştay'a göre de, manevi tazminata hükmedilirken, "bir yandan ilgililerin sosyal ve ekonomik durumu dikkate alınarak olay nedeniyle duyduğu manevi acının kısmen giderilmesini ifade edecek, ancak ilgi-

K: 2002/5435 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları).

²⁶ Yargıtay 11.HD, 12.06.2006, E: 2005/6737, K: 2006/6776, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.

²⁷ "...dava konusu olay nedeniyle ölen davacılar murisinin ölümünden yakınlarının eşit derecede etkilenmelerinin mümkün olmayacağı açıktır. Bu durumda idare mahkemesince; davacılar murisinin davacıları olan yakınlık derecesi gözetilmek suretiyle manevi tazminata hükmedilmesi gerekmekte olup aksi yönde verilen kararda hukuki isabet bulunmamaktadır." Danıştay 10.D., 22.11.1999, E: 1998/28, K: 1999/6195, Akip Açıklamalı Kanun ve İçtihat Programı; "Manevi tazminat olarak zarar gören kişiye verilecek olan miktar zarar görenin sosyal durumu ve zarar verici eylemin niteliği göz önüne alınmak suretiyle her müstakil olayda mal varlığında açıkça bir zenginleştirme husule getirmeyecek oranda taktir ve tespit edilmelidir." Danıştay 10.D., 05.10.1983, E: 1982/4042, K: 1983/1823, Danıştay 5.D., 06.10.1986, E: 1984/1086, K: 1986/962 (Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası).

²⁸ AYİM 2.D., 17.12.2003, E: 2003/64 , K: 2003/914; AYİM 2.D., 17.12.2003, E: 2002/550, K: 2003/705; AYİM 2.D., 24.12.2003, E: 2002/659, K:2003/924; AYİM 2.D., 29.05.2003, E: 2003/46, K: 2003/448; AYİM 2.D., 23.01.2002, E: 2000/679, K: 2002/51 (Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD.si); AYİM 2.D., 12.07.2006, E: 2006/369, K: 2006/733; AYİM 2.D., 07.02.2007, E: 2006/607, K: 2007/143; AYİM 2.D., 17.01.2007, E: 2006/625, K: 2007/47.

linin zenginleşmesine yol açmayacak, buna karşın da idarenin eyleminin hukuka aykırılığının ağırlığını ortaya koyacak ve hukuka aykırılığı özendirmecek bir miktarın belirlenmesi gerekmektedir.²⁹

III. ZARARIN HESAPLANMASI VE TAM TAZMİN İLKESİ

Özel hukukta uğranılan zararın tazmininde, aynen tazmin ve nakden tazmin ilkeleri uygulanmaktadır. Aynen tazmin, bir şeyin zarara uğramadan önceki haline getirilmesi iken nakden tazmin, kişiye uğradığı zararın karşılığında ve bu zararla orantılı bir miktar paranın ödenmesidir.

Manevi zararların miktarının parayla ölçülmesi mümkün olmadığı için, bu tür zararların tespiti konusunda, zararın hesaplanması değil, takdir edilmesi söz konusu olur ki Danıştay ve AYİM kararlarında da bu husus **“takdire”** şeklinde ifade edilmektedir.³⁰

Maddi tazminatın hesaplanmasında bilirkişiden yararlanılmasına rağmen manevi tazminat miktarının belirlenmesi bir takdir işi olduğundan bilirkişiden yararlanılmaksızın, tazminat miktarı direk mahkeme tarafından belirlenmektedir. Manevi tazminatın kapsamının takdiri tamamen hâkime aittir. Kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkim, hukuka ve hakkaniyete göre karar verir. Bu kural MK’un 4. maddesinde açıkça belirtilmiştir. O halde takdir hakkı kullanılırken göz önünde bulundurulması gereken bazı objektif ölçüler olmalıdır. Ancak bundan maksat, manevi tazminat miktarlarının saptanmasının bir tarifeye bağlanması değildir. Bu miktar, olaydan olaya değişkenlik gösteren bütün durum ve koşulların değerlendirilmesi sonucu tespit edilmelidir.³¹ Nitekim bu konuda, hâkime takdir

²⁹ Danıştay 10.D., 20.03.2006, E: 2003/630, K: 2006/1981; Danıştay 10. D., 19.02.2003, E:2001/4704, K:2003/551, Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD.si; Danıştay 8.D., 30.06.2003, E: 2002/3101, K: 2003/3190, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları; Danıştay 10.D., 18.06.2001, E: 1999/5387, K: 2001/2413, Nakleden: Bal-Şahin - Karabulut, s. 133- 134.

³⁰ AYİM 2.D, 13.09.2006, E: 2002/960, K: 2006/778; AYİM 2.D.,03.10.2001, E: 2001/264, K: 2001/686 (Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD.si).

³¹ Mustafa Reşit Karahasan, Tazminat Hukuku: Manevi Tazminat, 6. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2001, s. 100- 105; Gözler, s. 1279; Hayrullah Fütuhi Töre, “Manevi Tazminat Davaları”, *Ankara Barosu Dergisi*, 1970, Ş: 8, s. 545; A. Şeref Gözübüyük - Turgut Tan, İdare Hukuku, C: 2, İdari Yargılama Hukuku, 2. Bası,

yetkisi tanınması, toplumun taleplerine, yeni durum ve ilişkilere ve değişen hayat şartlarına uygunluğu sağlayarak, hayatın akışına ve değişmesine hukukun ayak uydurmasını ve adaletin gereği gibi tecelli etmesini sağlayacaktır.

Tam tazmin, istemle bağlı kalınmak koşuluyla, zarar gören lehine hükmedilen tazminatın, zarar görenin zararının tamamını karşılamasıdır. Hâkim, tazminat miktarını belirlerken uğranılan zarar bütünü açılardan değerlendirir. Tazminat, zenginleşmeye yol açmayacak şekilde ama zarar görenin zararını da gerçek anlamda karşılayacak şekilde belirlenmelidir.³² Aslında tam tazmin ilkesi, daha çok maddi zararların karşılanması açısından önemli bir ilkedir. Manevi zararların belirlenmesi ve tazmini sonuçta hâkimin takdirindedir. Çekilen fiziki acıların ya da duyulan üzüntünün parasal değerinin tespiti objektif olarak mümkün olmadığından, manevi zarar karşılığı hükmedilecek manevi tazminatı da hâkim takdir edecektir.³³

Diğer taraftan idari yargıda manevi tazminat miktarı belirlenirken **“istemle bağlılık”** kuralı geçerlidir. İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 3/d maddesinde “...tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktar”ın da dava dilekçesinde gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu hüküm uyarınca tazminat talebinde bulunan kişi, talep ettiği tazminat miktarını dilekçesinde belirtmek zorundadır. Her ne kadar

Turhan Kitabevi, Ankara, Kasım 2006, s. 810; “Takdir edilecek miktar, mevcut halde elde edilmek istenilen tatmin duygusunun etkisine ulaşmak için gerekli olan kadar olmalıdır. 22.06.1966 günlü ve 7/7 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararının gerekçesinde takdir olunacak manevi tazminatın tutarını etkileyecek özel hal ve şartlar da açıkça gösterilmiştir. Bunlar her olaya göre değişebileceğinden hâkim bu konuda takdir hakkını kullanırken ona etkili olan nedenleri de karar yerinde objektif ölçülere göre isabetli bir biçimde göstermelidir.” Yargıtay 4.HD, 23.06.2005, E: 2004/10352, K: 2005/6946, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.

³² Danıştay 10.D., 29.01.2007, E: 2004/7285, K: 2007/212, Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD.si; “Öte yandan manevi tazminat belirlenirken de bir yandan ilgililerin sosyal ve ekonomik durumu dikkate alınarak olay nedeniyle duyduğu manevi acının kısmen giderilmesini ifade edecek, ancak ilgilinin zenginleşmesine yol açmayacak; buna karşın da idarenin eyleminin hukuka aykırılığının ağırlığını ortaya koyacak ve hukuka aykırılığı özendirilmeyecek bir miktarın belirlenmesi gerekmektedir.” Danıştay 10.D., 07.11.1996, E: 1995/4814, K: 1996/7156, Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası.

³³ Atay- Odabaşı- Gökcan, s. 166- 167; “Takdir edilecek miktar, mevcut halde elde edilmek istenilen tatmin duygusunun etkisine ulaşmak için gerekli olan kadar olmalıdır.” Yargıtay 4.HD, 15.04.2002, E: 2002/370, K: 2002/4811; Yargıtay 4.HD, 14.07.2005, E: 2005/8457, K: 2005/8257 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları).

manevi zararın tazmini hakimın takdirinde olsa da hakim bu yetkisini kullanırken tarafların talep ettiği miktarla bağlıdır. Talep edilen miktarın üzerinde tazminata hükmedemez.

2013 yılına kadar davacı, dava dilekçesinde belirttiği miktar ile bağlı olup, miktarı değiştirememekteydi. Bu açıdan da dava konusu miktarın dava açılırken belirlenmesi oldukça önem arz ediyordu. 11.04.2013 tarih ve 6459 sayılı Kanununun 4. maddesiyle İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nun 16. maddesinin dördüncü fıkrasına eklenen ek cümle ile tam yargı davalarında dilekçede belirtilen miktarın, nihai karar verilmeye kadar harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilceği hükmü getirilmiştir. Söz konusu hüküm bu konuda yaşanan sıkıntıları bir nebze de olsa azaltmakla birlikte ortadan kaldıramamıştır. Zira hukuk yargılamasında kabul edildiği gibi idari yargıda manevi tazminat davalarında da davacının talep sonucu tam olarak belirlemesi her olayda mümkün değildir. Davaya ilişkin belge ve bilgilerin idarenin elinde olduğu durumlarda, davacı bu belge ve bilgilere dava açmadan önce ulaşamamışsa, net bir talepte bulunması kendisinden beklenemeyecektir. Yine dava açıldığı sırada hukuka aykırı durumun devam ettiği hallerde, davacının dilekçesinde net bir talepte bulunması söz konusu olamayacaktır. Öğretide dava açıldığı sırada zararın tam olarak belirlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda, uyuşmazlık konusu miktarın dava dilekçesinde gösterilmeden dava açılabilceği,³⁴ dilekçede gösterilen miktarı aşan ek zararlar için yeni bir tam yargı davası açılabilceği³⁵ ya da özel hu-

³⁴ Gözler, 1367; Ramazan Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013, s. 194; "...İdari Yargılama Usulü Kanununun 3/d maddesinde yer alan «tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktarın dava dilekçesinde gösterileceği» yolundaki hükmün, ancak bunun mümkün olduğu, yani zarar miktarının hesaplanabileceği durumlar için uygulama alanı bulunduğu, kamu görevlilerini ilgilendiren mevzuat dolayısıyla zararın tespit edilememesi nedeniyle uyuşmazlık konusu miktarın dilekçede gösterilmemiş olmasının iptal ve tam yargı davalarının birlikte açılmasını engellemeyeceği, dolayısıyla zarar miktarının tespitinin mümkün olmadığı hallerde dava dilekçesinde uyuşmazlık konusu miktar gösterilmeden tam yargı davası açılabilceği görüşüne dayanan Beşinci ve İkinci Mürettep Daire kararları doğrultusunda birleştirilmesine 29.12.1983 tarihinde oy- çokluğuyla karar verildi" Danıştay İçtihatı Birleştirme Kurulu, 29.12.1983, E: 1983/1, K: 1983/10, Resmi Gazete, 20.06.1984, S: 18437, Kanunum Mevzuat- İçtihat Bilgi Bankası.

³⁵ Turgut Tan, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2011, s. 946.

kuktaki gibi belirsiz alacak davası şeklinde tam yargı davası açılabilceği³⁶ belirtilmiştir.

Tam tazmin ilkesi gereği, dava açıldığı sırada zararın tam olarak belirlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda, uyuşmazlık konusu miktar belirtilmeden dava açılabilmesine ve yargılamanın her aşamasında, talep miktarına etki eden belge ve bilgilere ulaşılmasından ya da net zarar ortaya çıktıktan sonra talep sonucunun belirlenmesine imkân sağlanması gerekmektedir.

IV. MANEVİ TAZMİNAT TALEPLERİNDE FAİZ

Manevi tazminat miktarının belirlenmesi konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da hükmedilen manevi tazminata faiz uygulanıp uygulanmayacağıdır.

Mahkeme kararları incelendiğinde çoğunlukla, manevi zararları, olay tarihi itibarıyla değil de hüküm tarihi itibarıyla hesapladıkları zaman, tam tazmin ilkesi gereği faize hükmetmedikleri görülmektedir. Bunun nedeni, manevi tazminatın niteliği gereği çekilen fiziksel acı ya da duyulan üzüntünün kısmen de olsa hafifletilmesi amacıyla verilmesi olup, hüküm tarihi itibarıyla hesaplanan manevi zararlara bir de faiz yürütülmesinin zenginleşmeye yol açacağı düşüncesidir.³⁷ İdarenin hüküm tarihi itibarıyla ödemek zorunda olduğu tazminatı ödemekte gecikmesi durumunda, bu miktara hüküm tarihi ile ödeme tarihi arasında temerrüt faizi yürütülmesi kuşkusuz olup bu ayrı bir konudur.

Danıştay maddi zararı belirlerken, sorumluluğu doğuran eylem ya da işlemin gerçekleştiği tarihten itibaren faiz yürütmektedir. Manevi zararların belirlenmesinde ise, çoğu zaman faizi de kapsayacak şekilde "maktuan ve takdiren" belirleme yoluna gittiği için birçok kararında, uğranılan zarara faiz yürütülmesi konusunda maddi ve manevi zarar-

³⁶ Hakan Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 55; Cemil Simil, Belirsiz Alacak Davası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 427; Yasin Sezer- Uğur Bulut, "İdari Yargıda Belirsiz Tam Yargı Davası İhtimali", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S: 116, 2016, s. 234-243.

³⁷ Gözler, s. 1402-1403; Danıştay 10.D., 23.06.1982, E: 1982/235, K: 1982/1756, Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası.

lar arasında ayırım yapmakta ve genel olarak manevi zararlar için faiz yürütülmesine gerek olmadığına karar vermektedir.³⁸

Oysa maddi tazminat taleplerinde faize hükmedilirken dayanan nedenlerin manevi tazminat taleplerinde de geçerli olması gerekir.³⁹ Nitekim hem Danıştay hem de AYİM tarafından bu yönde verilmiş kararlar da mevcuttur.⁴⁰

Danıştay daha önceki yıllarda vermiş olduğu kararlarında, manevi tazminatın belli bir zarar karşılığı olmayıp, olay nedeniyle duyulan üzüntünün kısmen giderilmesi amacı taşıdığı için, niteliği gereği, manevi tazminata faiz yürütülemeyeceğine hükmetmekteydi.⁴¹ Yüksek Mahkemenin son yıllarda vermiş olduğu çoğu kararlarında manevi tazminata da faiz yürütülmesine karar verdiği görülmektedir. Bu gelişme, yerinde olmakla birlikte, manevi tazminatta faize hükmetmediği kararları da mevcut olduğu için, manevi tazminat taleplerinde

³⁸ Danıştay 10.D., 10.04.1992, E: 1990/3954, K: 1992/1362; Danıştay 5.D., 23.02.1993, E: 1990/470, K: 1993/786 (Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası); 2009 tarihli bir kararında da Danıştay, Ankara 10. İdare Mahkemesi tarafından verilen ve manevi tazminata faiz uygulamadığı kararını onamıştır (Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.12.2009, E: 2006/3106, K: 2009/3385, Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası).

³⁹ Gözübüyük- Tan, s. 815- 818.

⁴⁰ "Mahkeme kararının hükmedilen manevi tazminata yasal faiz yürütülmesi isteminin reddine ilişkin kısmına gelince; Manevi tazminat, patrimuanda meydana gelen bir eksilmeyi karşılamaya yönelik bir tazmin aracı olmayıp, manevi tatmin aracıdır. Başka türlü giderim yollarının bulunmayışı veya yetersiz kalışı, manevi tazminatın parasal olarak belirlenmesini zorunlu hale getirmektedir. Manevi tazminata hükmedilmesi için kişinin fizik yapısını zedeleyen, yaşama ve kazanma gücünün azalması sonucunu doğuran olayların meydana gelmesi ve idarenin hukuka aykırı bir işlem veya eylemi sonucunda ağır bir elem ve üzüntünün duyulmuş olması veya şeref ve haysiyetinin rencide edilmiş bulunması gerekir. Manevi zararın tazminine hükmedilirken ilgililerin sosyal ve ekonomik durumu dikkate alınarak olay nedeniyle duyduğu elem ve ızdırabın kısmen giderilmesini ifade edecek, idarenin hukuka aykırılığının ağırlığını ortaya koyacak ve hukuka aykırılığı özendirilmeyecek bir miktarın belirlenmesi gerekmektedir. Manevi tazminatın yukarıda belirtilen özellikleri dikkate alındığında manevi zararın telafisi için hükmedilecek miktara idareye başvuru tarihinden itibaren 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun uyarınca faiz yürütülmesini gerekli kılmaktadır." Danıştay 10.D., 25.03.2003, E: 2002/4177, K: 2003/1089, Akip Açıklamalı Kanun ve İçtihat Programı.

⁴¹ Danıştay 10.D., 04.10.1995, E: 1994/6566, K: 1995/6344, Nakleden: Bal- Şahin- Karabulut, s. 84; Danıştay 10.D., 11.03.1998, E: 1996/9720, K: 1998/1097, Nakleden: Bal- Şahin- Karabulut, s. 118; Danıştay 10.D., 06.12.2000, E: 2000/2926, K: 2000/6227, Nakleden: Bal- Şahin- Karabulut, s. 148; Danıştay 10.D., 13.02.2001, E: 1998/3789, K: 2001/487, Nakleden: Bal- Şahin- Karabulut, s. 322.

faiz konusunda, Danıştay kararları arasında birlik olduğunu söylemek mümkün değildir.⁴²

Danıştay'ın manevi tazminata faiz yürütülmesi gerektiğine hükmettiği kararlarında, faizin hangi tarihten itibaren işletileceği sorunu karşımıza çıkmaktadır. Yüksek Mahkemenin kararları ışığında şunu söylemek mümkündür:⁴³ Zararın tazmini için dava açılmadan önce idareye başvurulması durumunda manevi tazminata, idareye başvuru tarihinden itibaren kanuni faiz yürütülmektedir.⁴⁴ İdareye başvuru yapılmadan açılan davalarda ise manevi tazminata, davanın açıldığı tarihten itibaren kanuni faiz uygulanmaktadır.⁴⁵ Yüksek mahkemenin genel eğilimi bu olmakla birlikte, manevi tazminata olay tarihinden itibaren faize hükmedildiği kararları da mevcuttur.⁴⁶

Danıştay manevi tazminata faiz yürütülmesi ile ilgili olarak 2004 yılında verdiği bir kararda şu ifadeye yer vermiştir: *"Manevi tazminat, patrimuanda meydana gelen bir eksilmeyi karşılamaya yönelik bir tazmin aracı olmayıp, manevi tatmin aracıdır. Başka türlü giderim yollarının bulunmayışı veya yetersiz kalışı, manevi tazminatın parasal olarak belirlenmesini zorunlu hale getirmektedir. Bunun sonucunda manevi zararın telafisi için*

⁴² "...manevi tazminat isteminin ise faiz işletilmeksizin kabulü..." Danıştay 10.D., 10.04.2006, E: 2003/2654, K: 2006/2291; Danıştay 10.D., 17.04.2006, E: 2003/2384, K: 2006/2473; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 24.12.2009, E: 2006/3106, K: 2009/3385 (Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası).

⁴³ "...İdari işlem veya eylemlerden dolayı uğranılan zararın tazmini istemiyle açılan davalarda uygulanacak yasal faizin başlangıç tarihi olarak, idareye başvuru tarihinin, başvurunun bulunmaması halinde dava tarihinin esas alınması Danıştay İçtihatlarında genel kabul görmüş ve istikrar kazanmıştır..." Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 14.04.2005, E: 2004/2413, K: 2005/249, Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası.

⁴⁴ Danıştay 10.D., 08.02.2006, E: 2003/4859, K: 2006/907; Danıştay 5.D., 29.09.2004, E: 2004/1224, K: 2004/3364, Danıştay 15.D., 21.04.2016, E: 2014/633, K: 2016/2747, Danıştay 15.D., 17.12.2015, E: 2014/10106, K: 2015/8975; Danıştay 15.D., 04.02.2016, E: 2014/3213, K: 2016/607; Danıştay 15.D., 28.03.2016, E: 2016/93, K: 2016/2088 (Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası).

⁴⁵ "...manevi zararın telafisi için hükmedilecek tazminata idareye başvuru olmadığından, davanın açıldığı 5.5.2000 tarihinden itibaren yasal faiz ödenmesi gerekmektedir." Danıştay 10.D., 20.03.2006, E: 2003/630, K: 2006/1981, Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD.si; Danıştay 10.D., 08.02.2006, E: 2005/6753, K: 2006/906; Danıştay 10.D., 12.01.2004, E: 2002/2036, K: 2004/91; Danıştay 8.D., 30.06.2003, E: 2002/3101, K: 2003/3190; Danıştay 10.D., 16.04.2002, E: 2001/1396, K: 2002/2298 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları); Danıştay 12.D., 26.09.2012, E: 2009/4964, K: 2012/5278;

⁴⁶ Danıştay 8.D., 12.11.2010, E: 2010/5626, K: 2010/6024; Danıştay 15.D., 31.03.2016, E: 2013/4386, K: 2016/2236 (Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası).

*hükmedilecek miktara, idareye başvuru tarihinden itibaren faiz yürütülmesi 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun gereğidir. Bu durumda Mahkeme kararının hükmedilen manevi tazminata yasal faiz uygulanması isteminin reddine ilişkin kısmında hukuki isabet görülmemiştir”.*⁴⁷ Kararda Danıştay manevi tazminatın parasal olarak belirlenmesinin zorunluluğu karşısında aynen maddi tazminatta olduğu gibi para değerindeki düşüşler karşısında manevi tazminata da faiz yürütülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu kararın azlık oyunda ise; “Bir maddi zararın giderilmesine yönelik açılan tam yargı davalarında tazminat faizi kişinin malvarlığındaki zararının olduğu an itibariyle karşılanması gerekirken, gecikerek ödenmesi karşısında bu gecikmeden dolayı para değerinde enflasyon nedeniyle meydana gelecek azalmayı karşılamaya yönelik olarak hükmedilmektedir. Maddi zararlar malvarlığında meydana gelen ve para ile değerlendirilebilen bir azalmayı ifade ettiklerinden, bu azalma miktarının idare tarafından telafi edilmediği süre içinde ayrıca enflasyon nedeniyle de kayba uğrayacağı aşikârdır. Manevi zararlar ise malvarlığında meydana gelen somut bir azalma olmayıp, kişinin manevi varlığında ortaya çıkan olumsuzluklar olduğundan, manevi tazminat değerinin yargılama sonucu para olarak belirlenmesi zarara uğrayanı tatmin ve de bu zararı meydana getireni cezalandırma aracı olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu itibarla ilk defa yargı kararıyla para olarak değerlendirilebilen bir manevi tazminatın önceden davalı idarece belirlenmesi ve de ödenmesinin mümkün olmaması nedeniyle, ödemede gecikmeden bahsedilemeyeceğinden kararın manevi tazminata faiz uygulanması gerektiği yolundaki kısmına katılmıyorum.” denilerek Danıştay’ın uzun yıllardan beri sürdürdüğü uygulama yönünde görüş bildirilmiştir.

AYİM kurulduğu tarihten 1975 yılına kadar Danıştay içtihatlarının etkisi altında kalarak manevi tazminata faiz yürütülmesi taleplerini reddetmiştir. Bu tarihten sonra ise, içtihat değiştirerek, olay tarihinden itibaren başlamak üzere faize hükmetmeye başlamış ve bu içtihadını da 1994 yılına kadar sürdürmüştür.⁴⁸ Daha sonra bu içtihadından vaz-

⁴⁷ Danıştay 10.D., 21.01.2004, E: 2002/6052, K: 2004/472, Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD.si; Danıştay 6.D., 19.03.2004, E: 2004/359, K: 2004/1691, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları.

⁴⁸ “...hükmedilen manevi tazminat miktarına olay tarihi olan 9 Kasım 1990 tarihinden ödeme tarihine kadar % 30 yasal faiz yürütülmesine” AYİM 2.D., 10.11.1993, E: 1992/277, K: 1993/672 (Erişim) http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=2709&ctg=000002000030000001000036, 21.02.2008; AYİM 2.D.,

geçerek manevi tazminat miktarını hüküm tarihi itibarıyla belirlediği için faiz istemlerini reddettiği görülmektedir.⁴⁹ Yüksek Mahkeme, 1998 yılına kadar devam eden bu içtihadından 1998 yılında vazgeçerek, 1994 tarihinden önceki içtihadını tekrar benimsemiş ve manevi tazminata olay tarihinden ödeme tarihine kadar kanuni faiz yürütmeğe başlamıştır.⁵⁰

İstemle bağıllık ilkesi gereği, manevi tazminata faiz yürütülebilmesi için davacı tarafından bunun talep edilmesi gerekir. Davacının faiz konusunda herhangi bir istemde bulunmaması durumunda mahkemece resen faize hükmedilmesi mümkün değildir.

Görüldüğü üzere, hükmedilen manevi tazminata faiz yürütülüp yürütülmeyeceği sorununa ilişkin olarak Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kararları arasında bir birlik ve uyum bulunmadığı gibi, her bir Yüksek Mahkemenin kendi uygulaması da aynı birlik ve uyumu göstermekten uzaktır. Oysa özel hukuk alanında ve adli yargı mercilerinin uygulamasında, böyle bir sorunun yaşanmadığı görülmektedir. Nitekim gerek Yargıtay'ın ve gerekse öğretinin yaklaşımına bakıldığında, hükmedilen manevi tazminata faiz de yürütülmesi gerektiğinin tartışmasız bir şekilde kabul edildiği gözlenmektedir.⁵¹

49 07.04.1993, E: 1991/242, K: 1993/140 (Erişim) http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=2692&ctg=000002000030000001000029, 21.02.2008. "Manevi tazminat istemlerine olay tarihinden itibaren yasal faiz yürütülmesi isteminde bulunulmuş ise de, Kurulumuzca takdir olunan manevi tazminat miktarları paranın karar sırasındaki alış gücü esas alınarak tespit edildiğinden bu istem kabul edilmemiş, ancak takdir olunan manevi tazminat miktarları için, karar tarihinden ödeme tarihine kadar yasal faiz yürütülmesine karar verilmiştir." AYİM 2.D., 22.02.1995, E: 1994/1106, K: 1995/120; AYİM 2.D., 16.01.1994, E: 1993/118, K: 1994/1788; AYİM 2.D., 30.03.1994, E: 1994/671, K: 1994/637; AYİM 2.D., 15.03.1995, E: 1994/1334, K: 1995/192; AYİM 2.D., 22.04.1998, E: 1997/649, K: 1998/316 (Meşe İctihat ve Mevzuat Bankası CD.si).

50 AYİM 2.D., 17.01.2007, E: 2006/625, K: 2007/47; AYİM 2.D., 07.02.2007, E: 2006/607, K: 2007/143; AYİM 2.D., 07.02.2007, E: 2004/852, K: 2007/139; AYİM 2.D., 30.05.2007, E: 2007/511, K: 2007/500; AYİM 2.D., 24.05.2006, E: 2003/953, K: 2006/542; AYİM 2.D., 17.12.2003, E: 2003/64, K: 2003/914; AYİM 2.D., 22.04.2003, E: 2003/616, K: 2003/348; AYİM 2.D., 29.05.2003, E: 2003/46, K: 2003/448; AYİM 2.D., 24.12.2003, E: 2002/659, K: 2003/924; AYİM 2.D., 03.10.2001, E: 2001/264, K: 2001/686; AYİM 2.D., 07.12.2000, E: 1999/453, K: 2000/875 (Meşe İctihat ve Mevzuat bankası CD.si).

51 Mehmet Helvacı, Borçlar ve Ticaret Kanunu Bakımından Para Borçlarında Faiz Kavramı, Beta, İstanbul, 2000, s. 110 vd.

Farklı yargı düzenleri içinde yer alan yargı yerlerinin farklı yönde içtihat oluşturmaları, hukukun devingen yönünün bir tezahürü olarak olumlu olsa da, aynı hukuksal mesele hakkında birbirine zıt çözümlerin değişmeksizin uzun süre uygulamada kalmasının yol açabileceği birtakım olumsuzluklar da inkâr edilemez. Çünkü bu durum, bir hukuk düzeninde bulunması gereken birlik ve uyuma ters düştüğünden, söz konusu durumun eşitsizlik ve adaletsizliklere yol açması da kaçınılmaz olacaktır. Böyle bir olumsuzluk ise, kişilerin Devlete ve onun kurduğu hukuk düzenine olan inancını ve güvenini sarsacaktır.⁵²

Manevi zarar, duyulan acı ve ruhi sarsıntıları ifade etmekle beraber; gerek bu duruma yol açan failin cezasız kalmaması ve gerekse mağdurun acı ve üzüntülerini hafifletmek için bir miktar tazminata hükmedilmesi gereği, günümüzde artık tartışma konusu olmaktan çıkmıştır. Daha önce de değinildiği üzere, bir acının veya elemnin maddi zararlar gibi parayla ölçülmesine imkân yoktur. Ancak zamanı tersine çevirerek yaşanmış ve zarar gören üzerinde iz bırakmış bir olayı hiç yaşanmamış gibi bütün sonuçları ile birlikte silmeye de olanak yoktur. Buna rağmen, manevi tazminata hükmedilmesi ile mağdurun manevi alanda uğramış olduğu yıkıntı, elem ve ızdırab belli bir ölçüde giderilmeye çalışılmaktadır. Manevi tazminatın parasal olarak ifade edilmesi kanaatimizce ona faiz yürütülmesini de zorunlu kılmaktadır. Manevi tazminata faiz yürütülmesi hakkındaki Danıştay içtihatlarındaki son yıllarda görülen değişme işaretlerinin olumlu bir gelişme olduğu düşüncesindeyiz. Sonuçta manevi zarar karşılığı olarak tazminata hükmedilebildiğine göre, hükmedilen bu tazminata faiz yürütülmesi de gereklidir. Aksi takdirde, hem tazminata hükmetmek hem de bu tazminatın gerçek bir zararın karşılığı olmadığı, başka giderim yollarının olmayışı nedeniyle parasal olarak ödendiğini ifade ederek faiz yürütülmesine yer olmadığını söylemek, pek tutarlı olmayacaktır. Aynı şekilde, manevi zararın hüküm tarihi itibarıyla değerlendirildiği ve bu nedenle davacının bütün zararının karşılandığı gerekçesiyle hükmedilen manevi tazminata faiz yürütülmesine gerek olmadığı şeklindeki görüşe de katılmak mümkün görünmemektedir. Zira zarar gören, davasını açarken o günkü koşulları göz önüne alıp tazminat talebinde

⁵² Gürsel Kaplan, "Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Manevi Tazminata Faiz Yürütülmesi Sorunu", *AÜHFD*, Yıl: 2006, C: 55, S: 2, s. 120- 121.

bulunmaktadır. Ülkemizdeki enflasyon olgusu, taleple bağlı olma ilkesi ve davaların uzun sürmesi bir arada düşünüldüğünde, manevi tazminata faiz yürütülmesinin zorunluluğu daha da iyi anlaşılacaktır.⁵³ Sonuç olarak, manevi zararların parayla ölçülüp değerlendirilmesi zor olmakla birlikte bir o kadar da kaçınılmazdır. Bu nedenle hükmedilen manevi tazminata idareye başvuru tarihinden itibaren faiz işletilmesinin hakkaniyete ve adalete uygun düşeceği kanaatindeyiz.

V. MANEVİ TAZMİNAT MİKTARININ DÜŞÜKLÜĞÜ

Ülkemizde manevi tazminat miktarları oldukça düşüktür. Bu sorunun temelinde, yargı kararlarında sürekli vurgu yapılan, manevi tazminatın “zenginleşme aracı olmaması” ve “felaketi özlenir hale getirmeme” ilkeleri yer almaktadır.⁵⁴

Mahkeme kararları değerlendirildiğinde, manevî tazminat olarak hüküm altına alınan miktarların tatmin edici olduğu ve hükümler arasında birlik bulunduğu söylenememektedir.⁵⁵

Uygulamada, gerek Yargıtay’ın gerekse Danıştay’ın ilk derece mahkemesi tarafından belirlenen manevi tazminatın miktarını da titizlikle değerlendirdiği ve bu noktadan da kararlara müdahale ettiği sıkça görülmektedir. Söz konusu müdahalenin birinci şekli, ilk derece mahkemesi kararındaki manevi tazminat miktarının düşük bulunarak bozulması şeklindedir. Örneğin, Danıştay’ın 2003 yılında verdiği bir kararda, “yaralanan kişide meydana geldiği iddia edilen ve idarece de aksi ileri sürülmeyen kalıcı hasarlar ve sağlık sorunları ve de manevi tazminatın niteliği göz önüne alındığında takdir edilen manevi tazminat miktarı yetersizdir” denilerek, manevi tazminat miktarının ilk derece mahkemesi tarafından yeniden değerlendirilmesini sağlamak üzere karar bozulmuştur.⁵⁶ Yine eşi nüfus kaydında ölü görünen

⁵³ “...yargılama sürecinin uzun sürmesi ve ülkemizde yaşanan yüksek enflasyon da dikkate alındığında, manevi tazminata da, tazminat davasının açıldığı gün olan 18.10.1996 gününden itibaren yasal faize hükmedilmesinde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmış olup...” Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 16.06.2005, E: 2003/591, K: 2005/2154, Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası.

⁵⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 27.09.1967, E: 1966/9-1267, K: 1967/420, Töre, s. 544; Danıştay 10.D., 12.10.1999, E: 1997/324, K: 1999/4801, Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası.

⁵⁵ Gürsoy, s. 31.

⁵⁶ Danıştay 10.D., 19.02.2003, E: 2001/4704, K: 2003/551, Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD.si.

kişinin, bir başkasıyla evlenmesinden sonra, eşinin aslında ölmediği, nüfus kaydına yanlış geçirildiği gerekçesiyle, sonradan yaptığı evliliğinin butlanına karar verilmesi üzerine açtığı manevi tazminat istemli davada, Danıştay “İdarenin kusuru, olayın oluş şekli ve zararın niteliği dikkate alındığında, mahkemece takdir edilen manevi tazminat miktarının, duyulan elem ve ızdırabı kısmen de olsa giderecek, idarenin kusurunun ağırlığını ortaya koyacak düzeyde olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla mahkemece takdir edilen manevi tazminat miktarı yetersiz bulunduğundan...” diyerek ilk derece mahkemesinin manevi tazminat miktarına ilişkin kısmını bozmuştur.⁵⁷

Başka bir kararında da Danıştay, bölücü terör örgütüne mensup teröristlerle güvenlik görevlileri arasında çıkan çatışma sırasında, ev hanımı olan eşi vefat eden davacı lehine, kusursuz sorumluluk ilkesi gereğince hükmedilen manevi tazminat miktarını düşük bularak ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur.⁵⁸

Yargıtay da vermiş olduğu bazı kararlarında manevi tazminat miktarını yeterli bulmayarak ilk derece mahkemesi kararlarını bozmaktadır. Bu kararlarda Yüksek Mahkeme, “Kişilik hakları hukuka aykırı olarak saldırıya uğrayan kimse manevi tazminata hükmedilmesini isteyebilir. Hâkim manevi tazminatın miktarını tayin ederken saldırı teşkil eden eylem ve olayın özelliği yanında tarafların kusur oranını, sıfatını, işgal ettikleri makamı ve diğer sosyal ve ekonomik durum-

⁵⁷ Danıştay 10.D., 20.03.2006, E: 2003/630, K: 2006/1981, Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD.si.

⁵⁸ Danıştay 10.D., 29.01.2007, E: 2004/7285, K: 2007/212, Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD.si; “...ölümle sonuçlanan olayın oluşumu ve manevi tazminatın niteliği karşısında takdir edilen manevi tazminat miktarı da yetersizdir.” Danıştay 10.D., 07.11.1996, E: 1995/4814, K: 1996/7156; “...İdarenin kusuru, olayın oluş şekli ve zararın niteliği dikkate alındığında, mahkemece takdir edilen manevi tazminat miktarının, duyulan elem ve ızdırabı kısmen de olsa giderecek, idarenin kusurunun ağırlığını ortaya koyacak düzeyde olmadığı görülmektedir.” Danıştay 10.D., 20.03.2006, E: 2003/630, K: 2006/1981; “Belirtilen niteliği gereği manevi tazminatın zenginleşmeye yol açmayacak şekilde belirlenmesi gerekmekte ise de tam yargı davalarının niteliği gereği olarak da takdir edilen miktarın aynı zamanda idarenin kusurunun ağırlığını ortaya koyacak bir oranda olması gerekmektedir. İdarenin kusuru, olayın oluş şekli ve zararın niteliği dikkate alındığında istenilen manevi tazminat miktarının zenginleşmeye yol açacak bir miktar olmadığı, mahkemece takdir edilen miktarın ise duyulan elem ve ızdırabı kısmen de olsa giderecek, idarenin kusurunun ağırlığını ortaya koyacak düzeyde olmadığı görülmektedir.” Danıştay 10.D., 25.02.2003, E: 2001/323, K: 2003/703 (Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası).

larını da dikkate almalıdır. Miktarın belirlenmesinde her olaya göre değişebilecek özel hal ve şartların bulunacağı da gözetilerek takdir hakkını etkileyecek nedenleri karar yerinde objektif olarak göstermelidir. Çünkü kanunun takdir hakkı verdiği hususlarda hâkimin hak ve nesafetle hüküm vereceği MK'un 4. maddesinde belirtilmiştir. Davaya konu edilen olayda davalının kusur oranı, ölenin davacıya yakınlığı ve yukarıda açıklanan ilkeler gözetildiğinde davacı yararına hükmedilen manevi tazminat azdır." şeklinde hüküm tesis etmektedir.⁵⁹

Yüksek Mahkemelerin özellikle de Yargıtay'ın, ilk derece mahkemesi kararlarına müdahalesinin ikinci şekli ise, ilk derece mahkemesi kararlarındaki manevi tazminat miktarlarını yüksek bularak daha az miktarda tazminata hükmedilmesi gerektiği gerekçesiyle bozmasıdır. Yüksek Mahkeme, bu yönde verdiği kararlarında, çok fazla açıklama yapmadan ilk derece mahkemesince belirlenen manevi tazminat miktarının yüksek olduğu ve daha alt düzeyde manevi tazminata hükmedilmesi gerektiği gerekçesiyle kararı bozmaktadır.⁶⁰

Manevi tazminat, uğranılan zarar sonucu kişide meydana gelen elem ve ızdırabın bir ölçüde de olsa giderilmesi amacını taşımakta olup, yargı kararları incelendiğinde, manevi zararlar sonucunda hükmedilen tazminat miktarlarının, bu amacı gerçekleştirmekten uzak olup, yetersiz kaldığı görülmektedir. Yüksek mahkemelerimizin son dönemlerde verdiği kararlarda, manevi tazminat miktarlarının düşük olduğu gerekçesiyle ilk derece mahkemelerinin kararlarını bozmaları, bu konuda ilerleme olarak kabul edilse de günümüzde manevi tazminat miktarlarının düşüklüğü büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Manevi tazminatın tam olarak tespiti ve tazmini mümkün değilken bir de düşük miktarda tazminata hükmedilmesi, manevi tazminattan beklenen amacı sağlayamayacaktır. Hem zarar göreni tatmin etmek hem de tazminatın caydırıcı etkisinin sağlanması için, manevi tazminat miktarlarının yeterli düzeyde tutulması gerekmektedir.⁶¹

⁵⁹ Yargıtay 4.HD, 28.06.2005, E: 2005/2215, K: 2005/7150; Yargıtay 4.HD, 17.03.2004, E: 2003/13873, K: 2004/3374; Yargıtay 4.HD, 21.05.2003, E: 2003/1846, K: 2003/6505; Yargıtay 4.HD, 28.04.2003, E: 2003/191, K: 2003/5419; Yargıtay 21.HD., 02.06.2014, E: 2014/4447, K: 2014/12199 (Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD.si).

⁶⁰ Yargıtay 4.HD, 27.04.2015, E: 2014/9389, K: 2015/5137; Yargıtay 4.HD, 01.04.2015, E: 2015/534, K: 2015/4043; Yargıtay 4.HD, 16.03.2016, E: 2015/4360, K: 2016/3461 (Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası).

⁶¹ "...Bu bağlamda manevi tazminat miktarının belirlenmesinde, zarar görenin tat-

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

İdarenin tazminle yükümlü olduğu zararlar maddi ve manevi zarar olmak üzere iki gruba ayrılır. Çalışma konumuzu oluşturan manevi zarar, kişinin malvarlığı dışındaki değerlerine verilen zararlardır. Malvarlığı dışındaki değerlere (kişilik haklarına) verilen zararların karşılanması amacını güden manevi tazminat ise çekilen acı ve üzüntüyü bir ölçüde de olsa gidermeyi, kırılan yaşama arzusunu tazelemeyi, yaşama yeniden bağlanmak suretiyle ruhsal dengeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için de zarar görenin malvarlığının çoğaltılması başka bir ifadeyle zarar verenden bir miktar para alınarak zarar görene ödenmesi öngörülmüştür. Uğranılan manevi zarar karşısında bir miktar para verilmesi, bu zararın doğrudan doğruya tazmin edilmesindeki güçlükten doğmaktadır. Başka giderim yollarının bulunmayışı manevi tazminatın parasal olarak giderimini zorunlu kılmıştır.

Manevi zararlar için, maddi zararlar gibi objektif hesaplama yöntemi olmadığı için, manevi tazminat miktarının tespiti geniş ölçüde hâkimin takdirine dayanmaktadır. Ancak hâkim, bu takdir yetkisini kullanırken tamamen bağımsız olmayıp adalet ve hakkaniyet ilkeleri ile sınırlıdır. Hâkim tazminatın kapsamını belirlerken durumun gereğini, olayın özelliklerini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne almalıdır. Söz konusu hükümlere ek olarak uygulamada yargı içtihatlarıyla da bir takım ilkeler geliştirilmiş ve istikrar kazanmıştır. Bu bağlamda manevi zararın değerlendirilmesinde, zarara etkili olan tüm durumların değerlendirilmesi, özellikle zarara neden olan olayın niteliği ve ağırlığıyla, zarar görenin kusuru, zarara uğrayanın kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu göz önünde tutularak, uğranılan manevi zararı telafi edecek gerekli miktarın ne olacağının araştırılması gerekmektedir.

Bu çalışma sonucunda, manevi tazminat miktarının belirlenmesinde karşılaşılan en önemli sorunların, taleple bağlılık kuralı, manevi tazminat taleplerinde faiz sorunu, tazminat miktarının düşüklüğü sorunu olduğu ifade edilebilir.

min duygusunun karşılanması gerektiği gibi zarar veren için de caydırıcı olma özelliği de taşınmalıdır..." Yargıtay 4.HD., 09.02.1999, E: 1998/7491, K: 1999/843, Kanunum Mevzuat-İçtihat Bilgi Bankası.

Bilindiği üzere İYUK m. 3/d hükmü gereğince, tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktarın dava dilekçesinde gösterilmesi zorunludur. Ve zarara uğrayan kişi de dava dilekçesinde göstermiş olduğu bu miktarla bağlıdır. Hukuki sorumluluğu sabit olan idarenin, hak ihlali nedeniyle uğranılan gerçek zararı tazmin etmesi sağlanmadığı sürece etkili bir hukuka uygunluk denetiminden söz etmek mümkün değildir. Kişinin dava açtığı tarih itibariyle zararını tam olarak bilebilmesi her olayda mümkün değildir.

1602 Sayılı AYİM 46/4 ve 2577 Sayılı İYUK 16/4 fıkralarına 6459 sayılı Kanun ile eklen hüküm ile tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktarın, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilinceye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilmesi düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme ile bu konudaki sıkıntılar bir nebze de olsa hafiflemesine rağmen, tamamen ortadan kalkmış değildir. Kanaatimizce, dava açıldığı sırada zararın tam olarak belirlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda, uyuşmazlık konusu miktar belirtilmeden dava açılabilmesine ve yargılamanın her aşamasında, net zarar ortaya çıktıktan sonra talep sonucunun belirlenmesine imkân sağlanması gerekmektedir. Bu konuda benimsenebilecek bir diğer çözüm yolu da idari yargı yerlerinin, 2577 sayılı İYUK'un 3/d maddesinde yer alan hüküm nedeniyle, dava dilekçelerinde zorunlu olarak gösterilen tazminat miktarıyla bağlı kalmadan, hüküm tarihi itibariyle belirlenen gerçek zararı tazmin edebilir. İYUK'da buna engel teşkil edebilecek kanuni bir düzenleme bulunmadığı gibi re'sen araştırma ve inceleme ilkesi gereği böyle bir uygulama yargı içtihatlarıyla geliştirilebilir. Bu şekilde hak ihlallerinin de önüne geçilmiş olacaktır.

Diğer sorun olan manevi tazminat taleplerine faiz uygulanması konusuna gelince; bu konuda yargı kararları arasında birlik olmadığı görülmekle birlikte son yıllarda verilen kararlarda manevi tazminat taleplerine faiz uygulandığı görülmektedir. Manevi tazminatın parasal olarak ifade edilmesi kanaatimizce ona faiz yürütülmesini de zorunlu kılmaktadır. Manevi tazminata faiz yürütülmesi hakkındaki Danıştay içtihatlarındaki son yıllarda görülen değişme işaretlerinin olumlu bir gelişme olduğu düşüncesindeyiz. Sonuçta manevi zarar karşılığı olarak tazminata hükmedilebildiğine göre, hükmedilen bu tazminata faiz yürütülmesi de gereklidir. Zararın tazmini için dava

açılmadan önce idareye başvurulması durumunda, idareye başvuru tarihinden; idareye başvuru yapılmadan açılan davalarda ise, davanın açıldığı tarihten itibaren manevi tazminat miktarına kanuni faiz uygulanmalıdır. Çünkü zarar gören, bu başvuru tarihlerini esas alarak tazminat talebinde bulunmaktadır. Ülkemizdeki enflasyon olgusu, taleple bağlı olma ilkesi ve davaların uzun sürmesi bir arada düşünüldüğünde, manevi tazminata faiz yürütülmesinin zorunluluğu daha da iyi anlaşılacaktır

Ülkemizde, hükmedilen manevi tazminat miktarlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Nitekim bu durum yoğun eleştirilere neden olmaktadır. Özellikle kişilik haklarının korunmasında önemli bir yeri olan manevi tazminat davasında, hükmedilen tazminat miktarlarının, kişilik haklarını korumaktan ve caydırıcı olmaktan çok uzak olduğu söylenebilir. Yargı kararlarında, manevi tazminat miktarının belirlenmesinde yer verilen, “zeninleşmeye yol açmayacak şekilde” ifadesine katılmak bizce mümkün görünmemektedir.

Manevi tazminat uygulaması, özel hukukta, özellikle konuyla ilgili Yargıtay tarafından verilmiş olan kararlar incelendiğinde, daha yerleşik bir uygulamaya sahiptir. İdari yargı alanında, Danıştay ve AYİM kararları incelendiğinde ise manevi tazminat ile ilgili kararlarda içtihat birliği bulunduğunu söylemek güç görünmektedir. Gerek yasal düzenlemeler yapılmak gerekse yargı kararları arasında içtihat birliğini sağlamak suretiyle tam yargı davalarında manevi tazminat konusunun belirli bir sisteme oturtulmasının, hukuka olan güvenin sarsılmaması adına bir gereklilik olduğunu ifade edebiliriz.

Kaynakça

- Akyılmaz Bahtiyar, “İdari Yargıda Tazminat Şekilleri ve Hesaplanması”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 6, S: 1-2, 1998, ss. 165-219.
- Armağan Tuncay, *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997.
- Atay E. Ethem- Hasan Odabaşı - Hasan Tahsin Gökcan, *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.
- Atay E. Ethem, “İdarenin Sorumluluğu”, Prof.Dr. Fikret Eren’e Armağan, Ankara, 2006, ss.1061-1098.
- Atay E.Ethem, *İdare Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

- Bal Yakup- Yahya Şahin - Mustafa Karabulut, Danıştay 10.Dairesinin Tazminat Davalarına İlişkin Seçilmiş Kararları, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.
- Çağlayan Ramazan, İdarî Yargılama Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- Deschenaux Henri- Pierre Tercier, Sorumluluk Hukuku, Çev: Salim Özdemir, Ankara, 1983.
- Duez Paul, Mukavele Dışında Amme Kudretinin Mes'uliyeti, Çev: İbrahim Senil, Ankara, 1950.
- Eren Fikret, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C: 2, 5. Bası, İstanbul, 1994.
- Ertuş Şeref, Manevi Tazminatın Hukuki Niteliği ve Miktarının Tespiti, İlhan Postacıoğlu'na Armağan, İstanbul, 1990.
- Franko Nisim, Şeref ve Haysiyete Tecavüzden Doğan Manevi Zararların Tazmini, Ankara, 1973.
- Gönen Eren K., "İdari Yargıda Manevi Tazminat Meselesi", *Danıştay Dergisi*, S:108, Ankara, 2004, ss. 23-38.
- Gözler Kemal, İdare Hukuku, Cilt:2, 2.Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2009.
- Gözübüyük A. Şeref - Turgut Tan, İdare Hukuku, C: 2, İdari Yargılama Hukuku, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, Kasım 2006.
- Gözübüyük A.Şeref, Yönetmelik Yargı, Güncelleştirilmiş 27. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.
- Günal H. Yılmaz, "Müterafik Kusur", Erişim: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/405/4439.pdf>, ss.208-220.
- Gürsoy K. Tahir, "Manevi Zarar ve Tazmini", *AÜHFD*, C: XXV, 1973, S: 1- 4, ss.7-56.
- Helvacı Mehmet, Borçlar ve Ticaret Kanunu Bakımından Para Borçlarında Faiz Kavramı, Beta, İstanbul, 2000.
- Kanık Tahir, "Manevi Tazminat Davaları", *Adalet Dergisi*, 1950, S: 9, ss. 1166-1177.
- Kaplan Gürsel, "Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Manevi Tazminata Faiz Yürütülmesi Sorunu", *AÜHFD*, Yıl: 2006, C: 55, S: 2, ss.117-141.
- Karahasan Mustafa Reşit, Tazminat Hukuku: Manevi Tazminat, 6. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2001.
- Kılıçoğlu Ahmet, "Manevi Tazminatın Hukuki Niteliği", *Ankara Barosu Dergisi*, 1984, S:1, ss.15-22.
- Kılıçoğlu Mustafa, Tazminat Hukuku, İkinci Kitap, Legal Yayıncılık, 2.Baskı, İstanbul, 2006.
- Kısagün Adli, "Müterafik Kusur", Erişim: <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1961-4/2.pdf>, ss.9-14.
- Kocayusufoğlu Necip, "Kişilik Haklarını Koruyan Manevi Tazminat Davasına İlişkin Yeni Gelişmeler", Sorumluluk Hukukunda Genel Gelişmeler I Sempozyumu, 1980, ss. 166- 176.
- Pekanttez Hakan, Belirsiz Alacak Davası, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.

- Serozan Rona, Manevi Tazminat İstemine Değişik Bir Yaklaşım, Haluk Tandoğan'a Armağan, Ankara, 1990.
- Sezer Yasin - Uğur Bulut, "İdari Yargıda Belirsiz Tam Yargı Davası İhtimali", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S: 116, 2016, ss. 213-246.
- Simil Cemil, Belirsiz Alacak Davası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Tan Turgut, İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2011.
- Tandoğan Haluk, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, Ankara, 1981.
- Töre Hayrullah Fütuhi, "Manevi Tazminat Davaları", *Ankara Barosu Dergisi*, 1970, S: 8, ss. 531- 546.
- Akip Açıklamalı Kanun ve İçtihat Programı, 3.0, Eylül 2006.
- Meşe İçtihat ve Mevzuat Bankası CD. si
- Kanunum Mevzuat- İçtihat Bilgi Bankası
- Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programları 5.1.